

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу
«ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ:
АКТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС В УМОВАХ ВІЙНИ»

(Київ, 26 червня 2023 року)

Київ 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
Навчально-науковий інститут філософії та освітньої політики
КАФЕДРА ФІЛОСОФІЇ

МАТЕРІАЛИ

II Всеукраїнського міждисциплінарного круглого столу

«ФІЛОСОФІЯ ЕКОНОМІКИ:

АКТУАЛЬНИЙ ДИСКУРС В УМОВАХ ВІЙНИ»

(Київ, 26 червня 2023 року)

Київ

Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова

2023

УДК 1:330(378)

ББК 87.6:65

Ф-56

Відповідальний редактор: д-р філос. наук, професор Глушко Т.П.

Редакційна колегія: Мозгова Н.Г., доктор філос. наук, проф.; Русаков С.С., канд. філос.наук., доц.; Матюшко Б.К., канд. філос.наук., доц.; Облова Л.А., канд. філос.наук., доц.; Шкіль Л.Л., канд. філос.наук., доц.; Брижнік В.М., канд. філос.наук., доц.; Шушкевич Є.М., канд. філос.наук., ст.викл.

«Філософія економіки: актуальний дискурс в умовах війни». Матеріали круглого столу (26 червня 2023 року), Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. 100 с. *електронне видання*

ISBN 978-966-931-288-4

До збірки включено матеріали виступів та доповідей учасників круглого столу «Філософія економіки: актуальний дискурс в умовах війни». У представлених увазі читача текстах досліджуються: феномен економічної свободи в контексті аксіологічної традиції неолібералізму; економічні виміри соціалізаційних процесів в умовах консумеризму; пост-воєнні перспективи регіональних соціально-економічних кластерів; стратегії відновлювальної економіки та стійкого розвитку; проблеми соціального капіталу та штучного інтелекту; філософські аспекти брендингу та його практичне значення для розвитку економічної системи; перспективи становлення економічної суб'єктності України; а також деякі історичні аспекти розвитку філософсько-економічної проблематики на теренах нашої країни; специфіка конкурентної політики держави в умовах європейської інтеграції та соціально-економічні пріоритети у перспективі післявоєнного відродження країни.

Для всіх, кого цікавить актуальна проблематика сучасних філософсько-економічних досліджень.

ББК 87.6:65

Ф-56

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за зміст своїх текстів та точність наведених посилань

У разі використання матеріалів збірки, посилання на авторів і видання обов'язкове

ISBN 978-966-931-288-4

(електронне видання)

© Колектив авторів, 2023

© Український державний університет імені Михайла Драгоманова, 2023

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
DRAGOMANOV UKRAINIAN STATE UNIVERSITY
Institute for Philosophy and Educational Politics
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY

**«PHILOSOPHY OF ECONOMY:
RELEVANT DISCOURSE IN THE CONDITIONS OF WAR»**

PROCEEDINGS OF THE ROUNDTABLE DISCUSSION

June 26th, 2023

Kyiv
Dragomanov University Publishing House
2023

The Editorial Board:

Tetiana Hlushko – Dr. of Philosophical Sciences, Professor (*Executive Editor*)

Nataliya Mozhova – Dr. of Philosophical Sciences, Professor

Serhiy Rusakov – PhD in Cultural Studies, Docent

Bohdan Matiushko – PhD in Philosophy, Docent

Liudmyla Oblova – PhD in Philosophy, Docent

Liudmyla Shkil – PhD in Philosophy, Docent

Vitalii Bryzhnik – PhD in Philosophy, Docent

Yevhenii Shushkevych – PhD in Philosophy, Docent

«Philosophy of Economy: Relevant Discourse in the Conditions of War».
Proceedings of the Round Table (June 26th, 2023), Kyiv: Dragomanov
University Publishing House, 2023. 100 p.

The volume includes materials of speeches and research reports for roundtable «Philosophy of Economy: Relevant Discourse in the Conditions of War». The presented texts are focused on the phenomenon of economic freedom in the context of the axiological tradition of neoliberalism; economic dimensions of socialization processes in the context of consumerism; post-war prospects for regional socio-economic clusters; strategies for a recovery economy and sustainable development; problems of social capital and artificial intelligence; philosophical aspects of branding and its practical importance for the development of economic system; prospects for Ukraine's economic subjectivity establishing as well as some aspects related to the development of philosophical-economic issues in Ukrainian retrospective; specifics of the state's competition policy in the context of European integration and socio-economic priorities for country's post-war revival.

For everyone interested in relevant issues in the scope of contemporary philosophical-economic research.

Тетяна Глушко

<https://orcid.org/0000-0002-8759-7975>

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

*Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова (м. Київ)*

ІНТЕРМАРІУМ ЯК СТРАТЕГІЯ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ У ПОСТ-ВОЄННИЙ ПЕРІОД

*Той, в кого немає своєї стратегії,
потрапить під вплив чужої тактики*

Вінстон Черчилль

Достатньо радикальні трансформації у сфері сучасної геополітики формують сьогодні обриси «нової карти світу» [див. 2], яка поступово окреслюється у контексті ідейно-світоглядного розлому та протистояння між авторитарними та ліберальними державами. Власне однойменна книга Д. Єргіна [2] й присвячена рисам нового світу, що формується, і поряд з Китаєм та Близьким Сходом значною мірою тематика цього дослідження сконцентрована й на проблемі України та її сучасного геополітичного ресурсу.

Логіка економічного розвитку сучасної України, яка перебуває в умовах тяжкої довготривалої війни, вимагає ефективного антикризового менеджменту та реагування як з боку уряду та держави, так й з боку науковців, перш за все, економістів та філософів, які мають зважати на потребу трансформації соціально-економічних стратегій країни. Зважаючи на кризові процеси глобального характеру, актуалізується процес формування нових регіонально значимих кластерів, яким властива економічна та політична співпраця національних держав в окремих

регіонах. Одним з прикладів такого процесу стала практична реалізація теоретичної моделі Інтермаріуму, перспективи розвитку якої ми маємо на меті проаналізувати.

Як бачимо, занепад сучасної моделі глобалізації проявляє себе зокрема в збільшенні кількості військових конфліктів та розвитку деглобалізаційних тенденцій, в тому числі й через окреслення нових геополітичних коаліцій. Так, східно-авторитарна парадигма окреслюється сьогодні кристалізацією злагодженої економічної співпраці між Китаєм, Іраном, Саудівською Аравією та Північною Кореєю. Натомість, досвід військових дій в Україні продемонстрував дієвість та перспективу економічного союзу у складі Польщі, країн Балтики та Великобританії. Близький до цього формату вектор економічної співпраці був запропонований на межі XIX-XX століть відомим польським політичним діячем Й. Пілсудським під назвою «Міжмор'я» або «Інтермаріум», де йшлося про регіон між Чорним та Балтійським морями.

В Україні ця тематика активно розроблялася О. Маслаком [див. 4], постаті якого власне присвячене відповідне дослідження І. Загребельного «Міжмор'я: майже втрачений шанс», де автор наголошує, що Інтермаріум є стратегічним шансом цивілізаційного самозбереження для народів Центрально-Східної Європи. Більше того, автор робить акцент на перспективах саме економічної співпраці, зокрема у галузі енергетики, транспортної інфраструктури, інтенсифікації товарообміну та розвитку спільного інноваційного виробництва [див. 3, с. 96].

В межах сучасного англомовного дискурсу так само активно приділяється увага перспективам подібної економічної співпраці. Зокрема в дисертаційній роботі сучасного американського дослідника в галузі політології та юриспруденції Дж. Леві, Міжмор'я позиціонується у якості своєрідної федеративної альтернативи Європейському союзу [див. 6]. Така східно-європейська економічна коаліція могла б, на думку автора, бути

придатною для вирішення регіональних проблем у сфері міжнародних відносин та безпеки. Економічний контекст Інтермаріуму також проаналізовано у однойменній роботі М.Я. Ходакевича [див. 5], який демонструє, що такий геополітичний союз є досить перспективним для країн Центральної та Східної Європи й аналізує цілком позитивну оцінку його економічного потенціалу та в дослідженні М. Рожицькі «Ініціатива Тримор'я та Центральна Європа».

Масштабний аналіз сучасної ситуації в Україні так само свідчить про актуалізацію новітніх союзних утворень та відповідної економічної співпраці як у напрямі відновлення зруйнованої інфраструктури, так й на рівні визначення економічної спеціалізації країни в майбутньому. Адже дієва економічна політика, за визначенням, не може бути ресурсозалежною. Економічне зростання можливе лише якщо в країні активно працює реальний виробничий сектор. Тоді як наслідки «ресурсної економіки» попередніх років, що призвела до економічної катастрофи, підсиленої військовими діями на нашій території, мусять сконцентрувати увагу політичних еліт на потребі визначення стратегічних векторів розвитку виробничого потенціалу країни.

В умовах боротьби за «нову карту світу», Україні варто задатися питанням про своє місце на економічній мапі пост-воєнного періоду. Якою може бути оптимальна модель розвитку країни на найближчі півстоліття після війни? Інфраструктурне відновлення, звісно ж, є ключовим пріоритетом, тому вже сьогодні це питання активно обговорюється на ключових майданчиках євроатлантичної цивілізації, так само як й подальша економічна політика та архітектура національної економічної безпеки. Формування послідовної стратегії захисту українських економічних інтересів та орієнтирів вимагає від нас пошуку шляхів більш ефективного використання людського та соціального капіталів.

Відповідно, для сучасної України, досить продуктивним напрямом розгортання міжнародної співпраці є не тільки ЄС, а й ініціатива Тримор'я (Тримаріум), яка є похідною від концепції Інтермаріуму. Разом з тим, перехід від теорії до практики інституалізації цієї міжнародної структури, окреслився у 2015 році, коли за ініціативою Польщі та Хорватії, була створена нова платформа співпраці країн Центральної та Східної Європи в цілях пошуку власної моделі розвитку, яка й отримала назву «3 Seas Initiative» (3SI) або «Ініціатива Тримор'я» – тут вже йдеться про регіон між Адріатичним, Балтійським та Чорним морями – яка передбачає нові вектори економічної співпраці у сфері *цифрової інфраструктури, а також торгового та енергетичного секторів*. До цього союзу увійшли дванадцять країн – Польща, Хорватія, Естонія, Латвія, Литва, Чехія, Словачія, Австрія, Словенія, Угорщина, Румунія та Болгарія.

Таким чином, на основі концепції Інтермаріуму була сформована нова економічна коаліція «Ініціатива трьох морів», до якої сьогодні входять вже тринадцять країн: Україна приєдналася в червні 2022 року після початку повномасштабної агресії. У 2017 році країнами-засновницями було створено також бізнес-форум, який продовжує розвивати ініціативи щодо інноваційної співпраці й сьогодні. Власне, інституційне оформлення такого альянсу, з перспективою створення спільних міжнаціональних підприємств, може виявитись досить важливим для ефективного соціально-економічного розвитку східноєвропейського регіону.

Відповідно, сьогодні Тримор'я стає економічним та безпековим блоком національних держав та станом на січень 2022 року, вже розпочато роботу над наступною кількістю спільних проєктів: Болгарія – чотири проєкти, Чехія – один, Хорватія – сімнадцять, Естонія – шість, Угорщина – сімнадцять, Латвія – десять, Литва – вісім, Польща – дванадцять, Румунія – сім, Словачія – вісім, Словенія – сім. На разі розглядається перспектива приєднання Грузії. На вересень 2023 року заплановано економічний Саміт

та бізнес-форум. Варто відзначити, що у 2015 році ця ініціатива була підтримана США, а в якості найбільш незацікавлених в розвитку цього проекту сторін визнаються сьогодні російська федерація, Німеччина та Китай [див. 7].

Коаліція в межах регіону Тримор'я може стати інструментом захисту національних економічних інтересів України у її співпраці з країнами-сусідами. Адже, важливо, що стратегічний потенціал такої інтеграції демонструє також можливість збереження національної ідентичності та впровадження принципів економічного націоналізму, реалізуючи взаємовигідні для країн-учасниць інфраструктурні проєкти. Власне й «поштовхом до запуску інтеграційних процесів у макрореєоні став підйом націоналістичних настроїв» [3, с. 404]. Разом з тим, стратегічні інтереси такої взаємодії вимагатимуть від нас подальшого переосмислення історичної складової націоналізму та її заміни економічною. Саме такий підхід до організації співпраці сприятиме формуванню економічної суб'єктності та розвитку й усталенню державної традиції.

Разом з тим, ефективна міжнаціональна економічна взаємодія буде можлива лише на основі узгодження взаємовигідних програм економічної співпраці. Створення такої програми в Україні передбачатиме, на наш погляд, насамперед, становлення інститутів для ефективного залучення військовослужбовців в економічні процеси після проходження служби, як це, до прикладу, робить Ізраїль; створення дійсно сприятливих умов для розвитку бізнесу та формування середнього класу; віднайдення нових інфраструктурних рішень тощо.

Фактично мова йде про формування *нової економічної моделі*, яка передбачатиме спеціалізацію країни у сфері виробництва з доданою вартістю, диверсифікацію економіки, раціональний розподіл прибутків, якісну економічну освіту, що сприятимуть посиленню продуктивності економічних процесів всередині країни та підвищенню рівня життя

населення. Тобто йдеться про створення моделі «економічної нації» [див. 1], як суспільства з розвиненим економічним фундаментом та надійно працюючими соціальними інститутами.

Отже, приєднання до ініціативи Тримор'я може стати важливим кроком в напрямі формування дійсно перспективних програм економічної співпраці в регіональному масштабі. Однак, такий крок вимагатиме від нас кардинального переосмислення соціально-економічних стратегій та остаточної відмови від практик непомізму. Актуальна потреба формування та впровадження в життя програм економічного зростання – які сьогодні для країни є чинником її фактичного самозбереження – визначає специфіку трансформації господарського мислення *нового покоління економічної еліти* та вимагає від нього інноваційних економічних рішень, від яких буде залежати подальша доля нашої держави. Тому ключовим завданням українських економістів та філософів стає сьогодні розробка інноваційних проєктів для повноцінного залучення України в процес міжнародної економічної співпраці.

Література:

1. Глушко Т. Економічна теорія нації: соціально-філософський контекст. Монографія. Київ: Видавництво НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2015. 299 с.
2. Єргін Д. Нова карта світу. Енергетика, клімат, конфлікти/ пер. з англ. Остап Гладкий. Київ: Лабораторія, 2022. 488 с.
3. Загребельний І. Міжмор'я: майже втрачений шанс / Ігор Загребельний. Київ: ФОП Халіков, 2019. 418 с.
4. Олександр Маслак: український архітектор Інтермаріуму [зб. ст.] / Олександр Маслак; [упоряд. Данііл Коваль]. Київ: Орієнтир, 2022. 494 с.

5. Intermarium: The Land Between the Black and Baltic Seas / M.J. Chodakiewicz (Editor). First edition, Abingdo: Routledge, 2016. 576 p.
6. Levy J. The Intermarium: Wilson, Madison, & East Central European Federalism, the Dissertation. Boca Raton, Florida. 2007. 476 p.
7. Rozycky M. Three Seas Initiative & Central Europe. London: Independently published, 2023. 204 p.

Ярослав Желобицький

<https://orcid.org/0000-0002-0277-6609>

аспірант кафедри економічної теорії

та конкурентної політики,

Державного торговельно-економічного

університету (м.Київ)

РІВЕНЬ ЕКОНОМІЧНИХ СВОБОД ЯК ОБ'ЄКТИВНА ОСНОВА РОЗВИТКУ ЦІННІСНИХ ПРИОРИТЕТІВ

Рівень економічних свобод визначає систему цінностей та пріоритетів суспільства, оскільки домінуючі в конкретному середовищі чинники формування ідентичності особистості впливають на сприйняття політичної та економічної системи країни. При цьому, ціннісні пріоритети (зокрема економічні цінності) являються предиктором економічної свободи та самоідентифікації.

У 2020 році ГО «Центр Соціальний моніторинг» провів міжнародне дослідження цінностей українського соціуму, в якому взяли участь 1289 респондентів різного віку випадковим чином [3]. Блок питань, що визначають рівень економічних цінностей, відображає суттєву диференціацію громадян (Таблиця 1). Більшість респондентів вважають